

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان : مقایسه نگرشی و عملکردی حکومت پهلوی و انقلاب اسلامی در احقاق حقوق فرهنگی و اجتماعی زنان

نویسنده: زینب عبدالهی¹

چکیده:

زن، عنصر اصلی تشکیل دهنده خانواده، مربی جامعه و قوام ملت‌هاست. زنان نیز همانند مردان در جوامع بشری از حق و حقوق خاص به خود برخوردار هستند. نوشتار حاضر در پی تبیین و روشن‌گری برای افراد جامعه و جلوگیری از استحاله حکومت پهلوی که امروزه یکی از اهداف دشمنان نظام اسلامی است، می‌باشد. این نوشتار بر آن است که روشن کند کدام یک از حکومت‌های قبل و بعد از انقلاب در ایران اسلامی، در احقاق حقوق زنان در عرصه‌های اجتماعی و فرهنگی ایفای نقشی مثبت در این راستا کرده است. مقالات و پایان نامه‌های تالیف شده در این راستا معمولاً به بررسی عملکرد اجتماعی زنان در دو دوره پرداخته‌اند، لکن، این که این دو مسیله مرتبط به هم، باهم در مقاله‌ای مورد بررسی قرار گیرند یافت نشده. روش تحقیق در این نوشتار گردآوری دیدگاه‌های سران و کارگزاران حکومت پهلوی در این زمینه و عملکردشان (که همگی با هدف مبارزه با فرهنگ ایرانی اسلامی و تغییر آن به سبک فرهنگ غربی) بوده است، همچنین بررسی دیدگاه‌ها و عملکرد رهبران انقلاب اسلامی (که حرکت ایشان به سمت مشارکت رو به رشد زنان در ابعاد اجتماعی و فرهنگی، همراه با حفظ کرامت ایشان و جایگاه والای خود یعنی مادری و مربیگری جامعه بوده است).

کلیدواژه:

انقلاب اسلامی، حقوق فرهنگی، حقوق اجتماعی، حکومت پهلوی، زنان، عملکرد، نگرش

¹ طلبه پایه شش - شهرستان اندیکا - حوزه علمیه حضرت فاطمه معصومه سلام الله علیها

مقدمه:

زن، از منظر اسلام مربی جامعه، ضامن سلامت جامعه و تجلی بخش صفات رحمانیت و خلاقیت و عطوفت خداوندی است در تربیت انسان. زنان در هر جامعه‌ای عنصر اصلی برای انحطاط و یا قوام و دوام آن جامعه می‌باشند. در جوامع بشری گاهی به اسم آزادی زنان و احقاق حقوقشان به آنان جایگاه شی و کالا می‌دهند تا اسبابی باشند برای افزون شدن ثروت سرمایه‌داران، برای هوس بازان، برای حاکمان تا تاج و تخت خود را نگه دارند، البته برخی حاکمان نیز حقیقتاً در راستای احقاق حقوق زنان و حفظ کرامتشان گام برداشته‌اند، نگاهشان به زن نه با هدف توسعه و تولید ثروت و لذت برای مردان بلکه نگاهی الهی و والا است. در جامعه کنونی ما جدال بر سر استحاله و وارونه جلوه دادن حقایق پیش از انقلاب واقعیت‌های پس از آن است. حکومت‌های قبل و بعد انقلاب اسلامی در راستای احقاق حقوق زنان در ابعاد اجتماعی و فرهنگی آنان را به کدامین سو کشانند؟ زنان را ابزاری در راه توسعه و تولید لذت و ثروت و پایداری حکومتشان با پایمال کردن کرامتشان به سقوط انحطاط کشانند؟ و یا در راه حفظ کرامتشان آنان را به جاده رشد و تکامل رهنمود می‌کنند؟

در این زمینه مقالات و کتاب‌هایی منتشر شده لکن هیچ یک به صورت جامع به مقایسه میان حکومت شاهنشاهی پهلوی و انقلاب اسلامی در دو بُعد اجتماعی و فرهنگی آن هم در این راستا، نپرداخته‌اند. برخی کتب و مقالات به بررسی وضعیت اجتماعی زنان در این دو دوره پرداختند و برخی دیگر نیم نگاهی به سیاست‌های فرهنگی قبل و بعد انقلاب دارند و...

برای تبیین و تشخیص اعتقاد یک حکومت به زن در ابتدا لازم است تا دیدگاه افراد تأثیر گذار حکومت درباره زن بررسی شود؛ چراکه دیدگاه این افراد نگاه کلی حکومت به زن را نشان می‌دهد. اکثر حکومتها و نظامها در مورد زن ادعاهای مختلف را مطرح میکنند؛ ولی لازم است برای صحت سنجی گفتار آنها عملکرد آنان نیز مورد توجه قرار گیرد.

در این نوشتار ابتدا به بررسی واژگان فرهنگ و جامعه می پردازیم سپس به مقایسه میان نگرش ها و عملکرد های دو حکومت قبل و بعد انقلاب می پردازیم.

مفهوم شناسی

فرهنگ

در لغت: فرهنگ فارسی معین واژه «فرهنگ» را مرکب از دو واژه «فر» و «هنگ» به معنای ادب، تربیت، دانش، علم، معرفت و آداب و رسوم تعریف کرده است.²

فرهنگ یعنی باورهای مردم، ایمان مردم، عادات مردم، آن چیزهایی که مردم در زندگی روزمره با آن سر و کار دائمی دارند و الهام بخش مردم در حرکات و اعمال آنها است؛ فرهنگ این است³

فرهنگ هویت یک ملت است. ارزشهای فرهنگی روح و معنای حقیقی یک ملت است.⁴

همه چیز مترتب بر فرهنگ است. فرهنگ حاشیه و ذیل اقتصاد نیست، حاشیه و ذیل سیاست نیست، اقتصاد و سیاست حاشیه و ذیل بر فرهنگند⁵

جامعه:

در لغت: به معانی جماعت، انبوهی، اشتراک، وفاق عمومی⁶ اسم فاعل است به معنای گردآورنده، فراهم کننده و جمع کننده.⁷

نگرش شاه پهلوی به زنان

² (فرهنگ فارسی معین، ذیل «فرهنگ»)

³ - ۱۳۹۳/۱۰/۰۱ مقام معظم رهبری

⁴ - ۱۳۹۲/۰۹/۱۹ مقام معظم رهبری

⁵ - ۱۳۹۲/۰۹/۱۹ مقام معظم رهبری

⁶ - (آراسته خو، محمد؛ نقد و نگرش بر فرهنگ اصطلاحات علمی-اجتماعی.

⁷ - (لغت نامه، ج ۵، ص ۶۴۸۹، «جامعه»)

محمدرضا شاه پهلوی در مصاحبه با خبرنگار ایتالیایی می گوید: در زندگی یک مرد زن به حساب نمی آید. مگر وقتی که زیبا و دلربا باشد و خصوصیات زنانه خود را حفظ کرده باشد شما زنان هرگز یک میکلاونژ یا یک باخ، نداشته‌اید یا حتی یک آشپز بزرگ، هیچ چیز بزرگی نداشته‌اید. راستی شما در طی این مصاحبه‌هایتان چند زن قادر به اداره یک کشور را دیده‌اید؟⁸

نگرش رهبران انقلاب اسلامی به زنان

نگاه امام‌رحمه الله علیه به زنان: قرآن کریم انسان ساز است، و زنان نیز انسان ساز. وظیفه زنان انسان سازی است. اگر زنهای انسان ساز از ملتها گرفته بشود، ملتها به شکست و انحطاط مبدل خواهند شد، شکست خواهند خورد، منحل خواهند شد. زنان هستند که ملتها را تقویت می‌کنند، شجاع می‌کنند.⁹

نگاه امام خامنه ای حفظه الله به زن: اگر زنان در حرکت اجتماعی یک ملتی حضور نداشته باشند، آن حرکت به جایی نخواهد رسید، موفق نخواهد شد. اگر زنان در یک حرکت حضور پیدا نکنند، یک حضور جدی و آگاهانه و از روی بصیرت، آن حرکت به طور مضاعف پیشرفت خواهد کرد. در این حرکت عظیم بیداری اسلامی، نقش زنان، یک نقش بی بدیل است و باید ادامه پیدا کند.¹⁰

این دو حکومت، زنان را در احقاق حقوقشان در حیطه فرهنگی و اجتماعی به کدامین سو می کشانند؟ به جاده رشد و تکامل و پیشرفت، یا سقوط و انحطاط و بحران هویتی؟ لازمه رسیدن به پاسخ این پرسش بررسی عملکرد این دو حکومت در احقاق حقوق زنان در عرصه های اجتماعی و فرهنگی است.

عملکرد حکومت پهلوی نسبت به حضور فرهنگی و اجتماعی زنان در جامعه

⁸ - در مصاحبه با خانم اوریانا فالاچی خبرنگار ایتالیایی در سال ۱۳۵۲

⁹ - صحیفه امام خمینی «جلد 6» صفحه 300

¹⁰ - (۲۱/ ۴/ ۱۳۹۱) مقام معظم رهبری

در رژیم پهلوی، گسترش فساد و ابتذال در جامعه به راحتی قابل رویت بود و ایجاد مراکز فحشا و فساد در جامعه، بی‌بندوباری، استفاده ابزاری از زنان و استفاده از آنان در فعالیت‌های اجتماعی نامناسب، تشکیل مجالس عیش و نوش، تبلیغ اعتیاد به مواد مخدر و مشروبات الکلی و ایجاد مراکز قمار، برپایی جشن‌های سلطنتی مبتذل با هزینه‌های گزاف و تبلیغات بسیار قابل مشاهده است.¹¹ بسیاری از تغییرات ایجادشده در این عصر در همچشمی یا تقلید آگاهانه از الگوهای غربی صورت می‌گرفت و (در تغییر تفکر ایرانی، تغییر به طرز تفکر اروپایی مدنظر بود).¹² سیاست رسمی این بود که زنان خود را برای برآوردن انتظارات رژیم جدید پهلوی آماده سازند. اصرار بر این بود که زنان به لحاظ آموزش، پوشش و فعالیت‌های اجتماعی، غربی شوند.¹³

به نوشته سایت وُکس؛ در سال 2001 شاهزاده بندر بن سلطان، سفیر رژیم سعودی در واشینگتن، در گفتگویی با نیویورک تایمز میان عربستان امروز و ایران زمان شاه مخلوع مقایسه ای انجام داد او گفت: در سال‌های پایانی دهه ۱۹۶۰، شاه ایران تعدادی نامه محرمانه به ملک فیصل، پادشاه عربستان، نوشت. وی در یکی از آن نامه‌ها نوشته بود: «برادرم! از تو خواهش می‌کنم دست به مدرنیزاسیون بزن. درهای کشور خود را باز کن. آموزشگاه‌های مختلط پسر و دختران را باز بگذار. دیسکو برگزار کن. مدرن باش، وگرنه تضمین نمی‌کنم که بتوانی تاج‌وتخت خودت را نگه داری.» اما ملک فیصل نیز در پاسخ گفته بود: «من از راهنمایی شما سپاس‌گزارم. بگذارید یادآوری کنم که شما شاه فرانسه نیستید. در الیزه هم زندگی نمی‌کنید. شما در ایران هستید. ۹۰ درصد جمعیت کشور شما مسلمان است. این را فراموش نکنید.

در اینجا به بررسی عملکرد حکومت پهلوی نسبت به حضور فرهنگی و اجتماعی زنان در جامعه می‌پردازیم:

*** کشف حجاب و آزادی زنان در پوشش برای حضور در مکان‌های عمومی:**

رضاشاه در ۱۷ دی سال ۱۳۱۴ طی جشن فارغ‌التحصیلی دختران بی‌حجاب در دانشسرای مقدماتی رسماً بر

¹¹ (عبدالامیر فولادزاده، شاهنشاهی پهلوی در ایران)

¹² آینده، ش 1، شهریور، 1306 ص 8.

¹³ گاوین همبلی «خودکامگی پهلوی: رضاشاه، سلسله پهلوی و نیروهای مذهبی به روایت تاریخ کمبریج»

برای کودکش هم میتواند پدر باشد و هم مادر، هم پرستاری نمونه و هم دوستی وفادار، زن میتواند در همهی جوانب، شخصیتی ممتاز باشد. زن همانند آفتابی است که خانه را گرم نگاه میدارد و آغوشش گرمترین و مهربانترین جای امن دنیا است. زن مخلوق نمونه هستی است و گلی است ناب و خوش بو که می تواند چند کار را با هم انجام دهد، زن ها معمولاً از صبر و گذشت بیشتری در برابر مشکلات برخوردارند و این مهم در استحکام خانواده اهمیت دارد. باتوجه به وجود عواطف قوی تر در زنان نقش آنها در تأمین بهداشت روانی خانواده برجستهتر است .

زن می تواند روحیه خسته و ناامید همسرش را در برابر مشکلات تغییر دهد و سنگ صبور ناراحتی های او و فرزندان باشد زن می تواند به تربیت نسل متعهد، دین دار و موفق به اهداف و کارکردهای ترسیم شده برای یک اجتماع کارآمد کمک کند و با همسررداری و نیک خلقی و رازداری و قناعت می تواند موجبات استحکام خانواده را فراهم نماید.

در اجتماع و در سلامت و تحکیم بنیان خانواده، زن نقش مهمی دارد. گذشت زن در برقراری رابطه صمیمانه و حفظ حجاب زن در حفظ ارزش والای او در میان دیگر اعضای خانواده بسیار موثر بوده و باعث تحکیم کانون خانواده میشود. ایثار زن در زندگی باعث استمرار، استحکام و بقای خانواده می شود. گذشتن از اشتباه و کاستیهای موجود در زندگی باعث استحکام خانواده می شود.

زنان با مدیریت مصرف در خانواده و نیز آموزش شیوه صحیح آن به فرزندان نقش مهمی در ایجاد آرامش و آسایش خانواده دارند .

الگوی رفتاری زن در پرورش فرزندان نقش ویژه‌ای در ارتباطات موثر آنها در جامعه میباشد. فرزندان بیشتر از هر کس با مادر در تماس هستند و مفاهیم مذهبی را از او می آموزند و او را الگوی خود قرار می دهند مادر باید با فرزند همراه شود و با او درفضاهای علمی و معنوی مثل کنفرانسهای علمی، مجالس دینی، عزاداری، ملاقات با شخصیتهای علمی و معنوی شرکت کند .

از مهمترین و ارزشمندترین نقش زن، نقش مادری است. در آموزه های دینی نقش مادر یک ارزش است، به

دلیل ویژگی های زیستی و روانی که بر عهده زنان گذاشته شده است. و مادر است که فرهنگ معرفت و تمدن و ویژگی های اخلاقی یک قوم را با جسم و روح و اخلاق و رفتار خود دانسته و ندانسته به فرزند خود منتقل می کند، در حقیقت فرزند در خانواده متولد می شود و رشد می یابد و زندگی می کند و در پرتو زندگی در خانواده به آرامش می رسد. مهم ترین نقشی که اسلام بر عهده زن نهاده و زن با ایفای آن می تواند زیر بنای ساخت یک تمدن نوین اسلامی را تضمین کند نقش تربیتی است که برعهده مادر است و مادران تربیت نسل جدید را به عهده دارند.

سلامت معنوی یک جامعه اسلامی در گرو تحقق سبک زندگی اسلامی می باشد. از آنجا که سبک زندگی هر جامعه ای نشأت گرفته از فرهنگ آن جامعه است. سبک زندگی اسلامی مبتنی بر فرهنگ و آموزه های قرآن، پیامبران و اهل بیت علیهم السلام است که بهترین و کاملترین سبک زندگی را برای انسان به ارمغان آورده اند. سبک زندگی مسلمانان بر اساس اعتنا و توجه به دین شکل می گیرد و سبک زندگی ما تابع تفسیرمان از زندگی است با هر هدفی که ما برای زندگی خودمان ترسیم می کنیم به طور طبیعی متناسب با آن یک سبک زندگی انتخاب می کنیم.

از جمله حوزه هایی که زنان می توانند در راستای ایجاد سبک زندگی اسلامی ایفای نقش کنند، عرصه فرهنگی است. پایه و اساس امور فرهنگی را تعلیم و تربیت تشکیل داده و اجتماع نیز بر همین اصل تعلیم و تربیت استوار است. سایر امور سیاسی و اقتصادی نیز تحت تأثیر تعلیم و تربیت قرار دارند و یکی از مصداقهای حوزه تربیت، نهاد آموزش و پرورش است. زنان می توانند با حضور در مدارس، سبک زندگی اسلامی را به کودکان و نوجوانان آموزش دهند و نسلی خوب تحویل جامعه بدهند از آنجا که در عرصه تعلیم و تربیت مخاطب اصلی زنان، دختران نوجوان و جوان می باشد و زنان می توانند در تربیت مادران با ایمان و مسئولیت پذیر نقش مهمی داشته باشند^{۵۴}

^{۵۴} کد خبر: 1176581، خبرگزاری جوانان آنلاین

نتیجه

کارگزاران و حاکمان پهلوی نه تنها در کلام خود برای زن جایگاه و ارزشی قائل نبوده‌اند بلکه در عملکردشان نیز کمرهمت بسته بودند تا زن را قربانی پیشبرد اهداف خود یعنی مبارزه با فرهنگ اسلامی ایرانی و تغییر آن به فرهنگ غربی کنند. در مقابل رهبران انقلاب اسلامی نه تنها در کلام خود برای زنان جایگاه و ارزش والایی قائلند بلکه در عمل نیز زمینه را مساعد کرده‌اند برای مشارکت گسترده زنان در عرصه‌های اجتماعی و فرهنگی آن هم با حفظ کرامت و جایگاه الهی‌شان در تربیت انسان‌ها.

منابع:

کتاب:

- * خمینی، روح الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی، 1279-1368، صحیفه امام: مجموعه آثار امام خمینی، جلد شش، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمه الله)، 1378.
- * راجی - سید محمد حسین - 1399 - سعود چهل ساله - انتشارات معاونت تبلیغ اسلامی آستان قدس رضوی - مشهد -
- * راجی - سید محمد حسین - 1398 - گام تمدن ساز - قم - نهاد مقام معظم رهبری در دانشگاه ها - دفتر نشر معارف
- * مدنی - سید جلال الدین - تاریخ سیاسی معاصر ایران - جلد ۲ - سایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- * شوگراسی - ویلیام - 1392 - آخرین سفر شاه: سرنوشت یک متحد آمریکا - عبدالرضا هوشنگ مهدوی - انتشارات ذهن آویز - 1387
- * گاوین همبلی، «خودکامگی پهلوی: رضاشاه، سلسله پهلوی و نیروهای مذهبی به روایت تاریخ کمبریج»، چ 3، ترجمه عباس مخبر (تهران: طرح نو، 1375): 43

*آراسته‌خو، محمد؛ نقد و نگرش بر فرهنگ اصطلاحات علمی-اجتماعی، تهران، گستره، 1370، چاپ دوم،

ص 74

مقاله:

*مقاله خبرنگاری - صحنه سازی لباس های جدید امپراطور: کدهای لباس و ملت سازی در زیر- جلد 26، شماره

4/3 (تابستان - پاییز 1372)، ص 209-229 (21 صفحه) منتشر شده توسط: انتشارات دانشگاه کمبریج -

آدرس سایت - "Staging the Emperor's New Clothes: Dress codes and nation-building under Reza Shah", Iranian Studies, 217-219 Chehabi,

* لعل شاطری - مصطفی - وکیلی - هادی - 1394 - "نقش روسپیان در کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ - فصلنامه

گنجینه اسناد: سال بیست و ششم - بهار 1395 - 60.81.

*بانکی پور فرد - امیرحسین - 1393 - نقش و رسالت زن، عرصه های حضور اجتماعی زن، برگرفته از بیانات

مقام معظم رهبری - انتشارات انقلاب اسلامی .

سایت:

*سایت دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه ای

*سایت ویکی پدیا

*مصاحبه با خانم اوریانا فالاجی خبرنگار ایتالیایی در سال ۱۳۵۲ - خبرگزاری فارس، لینک کوتاه

snn.ir/003Uox

*روزنامه کیهان - <https://kayhan.ir/>

*عطنا، رسانه تحلیلی دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۹ بهمن ۱۴۰۱، کد خبر:

https://atna.atu.ac.ir/001HG2_۳۰۴۶۷۰

*تدوین: مرکز بررسی اسناد تاریخ - کتاب انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک - 1376 - انتشارات مرکز بررسی

اسناد تاریخی

*خبرگزاری مهر <https://mehrnews.com/x34sFX>

سایت روزنامه نیویورک تایمز <https://www.tehrantimes.com/>